UZBRUKUMS SABIEDRISKAJIEM PAKALPOJUMIEM

TTIP, *CETA* un slepenā vienošanās starp uzņēmumu lobistiem un tirdzniecības sarunu dalībniekiem

Kopsavilkums

Sabiedriskos pakalpojumus Eiropas Savienībā (ES) apdraud starptautiskās tirdzniecības sarunas, kuru dalībnieki uzņēmumu peļņas vārdā ir gatavi pakļaut riskam valdību iespējas regulēt tādus pamatpakalpojumus kā ūdensapgāde, veselības aprūpe un energoapgāde un iedzīvotāju tiesības saņemt šos pakalpojumus. Šo sarunu pēdējā laika kulminācijas punkti ir ES un Kanādas *CETA* nolīgums, kura ratifikācija varētu sākties 2016. gadā, un *TTIP* nolīgums, par kuru notiek sarunas ar ASV. Ļaunākajā gadījumā šie nolīgumi varētu novest pie sabiedrisko pakalpojumu neatgriezeniskas komercializācijas, neņemot vērā kaitējumu, ko tas nodarītu iedzīvotāju labklājībai.

Šajā ziņojumā ir sniegts ieskats par slepeno vienošanos starp lielo biznesu un tirdzniecības sarunu dalībniekiem ES starptautisko tirdzniecības nolīgumu slēgšanas kontekstā. Tajā ir atspoguļota pakalpojumu korporāciju agresīvā stratēģija attiecībā uz *TTIP* un *CETA*, cenšoties panākt tirgus atvēršanu ar tālejošām sekām tādās jomās kā veselības aprūpe, kultūras un pasta pakalpojumi un ūdensapgāde, kas tām ļautu iekļūt tirgos un iegūt dominējošu stāvokli. Ziņojumā parādīts arī tas, kā amatpersonas, kas atbild par ES tirdzniecības sarunām, izklāj sarkano paklāju pakalpojumu industrijas priekšā – gan ar 2014. gada septembrī publicēto konsolidēto *CETA* nolīgumu, gan *TTIP* nodaļu projektiem un iekšējiem sarunu dokumentiem, kuri atspoguļo korporatīvo lobistu vēlmju sarakstu.

Galvenie secinājumi

1. **Ir skaidri redzams, ka sarunas par *TTIP* un *CETA* ietekmē tās pašas pakalpojumu jomā aktīvās korporatīvās lobiju grupas, kas ir izveidotas pēdējās desmitgadēs iepriekšējo tirdzniecības sarunu laikā**, piemēram, ES ietekmīgākā korporatīvā lobiju grupa *BusinessEurope* un Eiropas Pakalpojumu forums – lobiju tīkls, kas apvieno uzņēmumu asociācijas un tādus lielus uzņēmumus kā *British Telecommunications* un *Deutsche Bank*.

2. **Starp nozari un Eiropas Komisiju pastāv divvirzienu attiecības, jo Komisija tirdzniecības sarunu kontekstā aktīvi veicina uzņēmumu lobēšanu.** Šī stratēģija ir nosaukta par "reversīvo lobēšanu", proti, "publiskā iestāde lobē uzņēmumus, lai tie savukārt lobētu iestādi". Bijušais Eiropas Komisijas Tirdzniecības ģenerāldirektorāta ģenerāldirektora vietnieks Pjērs Defrēņs (Pierre Defraigne) runā par "sistēmisku slepenu vienošanos starp Komisiju un uzņēmēju aprindām".

3. **Uzņēmumu lobijs ir guvis milzīgus panākumus, jo *CETA* būs pirmais ES nolīgums, kurā attiecībā uz pakalpojumu saistībām tiks izmantota "negatīvā saraksta" pieeja.** Tas nozīmē, ka tiek liberalizēti visi pakalpojumi, ja nav noteikts skaidrs izņēmums. Šī pieeja iezīmē radikālu atšķirību salīdzinājumā pozitīvajiem sarakstiem, kuri līdz šim ir izmantoti ES tirdzniecības nolīgumos un kuros ir iekļauti tikai tie pakalpojumi, kuru liberalizācijai valdības ir piekritušas, neskarot pārējās jomas. Negatīvā saraksta pieeja ievērojami paplašina tirdzniecības nolīgumu darbības jomu, jo valdības uzņemas saistības attiecībā uz pakalpojumiem, par kuriem tās varbūt pat nav informētas, piemēram, jauniem pakalpojumiem, kas radīsies nākotnē. Šis scenārijs varētu atkārtoties arī *TTIP* gadījumā, ņemot vērā, ka Komisija izdara spiedienu uz ES dalībvalstīm, cenšoties panākt, lai tās pieņem to pašu riskanto pieeju, kas atbilst uzņēmumu lobija prasībām.

4. **Lielajam biznesam veiksmīgi ir izdevusies lobēšana pret sabiedrisko pakalpojumu atbrīvojuma iekļaušanu *CETA* un *TTIP*, jo abi nolīgumi attiecas uz gandrīz visiem pakalpojumiem.** Ir paredzēts tikai ļoti ierobežots vispārējs atbrīvojums attiecībā uz pakalpojumiem, "ko sniedz, izpildot valsts pilnvaras". Taču, lai atbilstu šim atbrīvojumam, pakalpojumam jābūt tādam, ko "nesniedz ne komerciāli, ne konkurējot ar vienu vai vairākiem ekonomikas dalībniekiem". Taču mūsdienās gandrīz visās tradicionālajās sabiedriskā sektora nozarēs līdzās valsts pakalpojumu sniedzējiem pastāv privāti uzņēmumi un abu starpā bieži valda sīva konkurence. Tas faktiski ierobežo valsts pilnvaru izpildes atbrīvojumu līdz dažām valsts pamatfunkcijām, piemēram, tiesībaizsardzības un tiesu varas funkcijai vai centrālās bankas pakalpojumiem. Par līdzīgām problēmām var runāt saistībā ar t. s. komunālo pakalpojumu atbrīvojumu, kas nozīmē vienīgi to, ka ES dalībvalstis var uz dažiem pakalpojumiem piešķirt valsts monopoltiesības vai ekskluzīvas tiesības, taču šajos noteikumos ir tik daudz nepilnību, ka ar tiem arī nav iespējams nodrošināt pietiekamu sabiedrisko pakalpojumu aizsardzību.

5. **Iespējams, lielāko apdraudējumu sabiedriskajiem pakalpojumiem rada tālejošie *CETA* investoru aizsardzības noteikumi, ko paredzēts iekļaut arī *TTIP*.** Saskaņā ar investoru un valsts strīdu risināšanas (*ISDS*) mehānismu tūkstošiem ASV un Kanādas korporāciju (un daudznacionāli uzņēmumi, kuru galvenā pārvalde atrodas ES un kuri strukturē investīcijas, izmantojot meitasuzņēmumus Atlantijas okeāna otrā krastā) varētu iesūdzēt tiesā ES un tās dalībvalstis par regulatīvām izmaiņām pakalpojumu nozarē, kas mazina uzņēmumu peļņu, pieprasot kompensācijas daudzu miljardu eiro apmērā. Ar *ISDS* starpniecību jau ir iesniegtas prasības pret sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas politiku, sākot ar ūdens cenu griestu noteikšanu un beidzot ar reversīvo privatizāciju.

6. **Ar *CETA* un *TTIP* iekļautajām dažādajām atrunām un atbrīvojumiem nepietiek, lai efektīvi aizsargātu publisko sektoru un demokrātisku lēmumu pieņemšanas procesu par tā organizāciju.** Tas īpaši jāuzsver, jo izņēmumi principā neattiecas uz bīstamākajiem investīciju aizsardzības standartiem un *ISDS*, padarot noteikumus tādās sensitīvās sabiedrisko pakalpojumu jomās kā izglītība, ūdensapgāde, veselības aprūpe, sociālā labklājība un pensijas neaizsargātus pret dažādiem investoru uzbrukumiem.

7. **Eiropas Komisija ievēro nozares prasības par sabiedrisko pakalpojumu pašreizējās un turpmākās liberalizācijas un privatizācijas bloķēšanu, piemēram, ar bīstamo *status quo* saglabāšanas un sprūdrata klauzulu,** neņemot vērā agrāk pieņemtos neveiksmīgos lēmumus. Tas varētu apdraudēt pieaugošo remunicipalizācijas tendenci ūdensapgādes (Francijā, Vācijā, Itālijā, Spānijā, Zviedrijā un Ungārijā), energosistēmu (Vācijā un Somijā) un transporta pakalpojumu (Apvienotajā Karalistē un Francijā) jomā. Atkāpšanos no dažiem neizdevušās privatizācijas gadījumiem Apvienotās Karalistes Valsts veselības aprūpes dienestā (*NHS*), lai stiprinātu bezpeļņas veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējus, varētu uzskatīt par *CETA/TTIP* pārkāpumiem – tāpat kā, piemēram, nacionalizācijas un regulēšanas atjaunošanas gadījumus finanšu nozarē, līdzīgus tiem, kas tika pieredzēti ekonomikas krīzes laikā.

8. **Piekāpšanās uzņēmumu prasībām par neierobežotu piekļuvi publiskajam iepirkumam varētu vājināt valdību spēju atbalstīt vietējos un bezpeļņas pakalpojumu sniedzējus un veicināt ārpakalpojumu izmantošanu, uzticot publiskā sektora pakalpojumus privātiem uzņēmumiem**, kuru darbinieki bieži ir spiesti darīt to pašu darbu par zemāku samaksu un sliktākos darba apstākļos. Saskaņā ar *CETA* valdības jau ir piekritušas dažu nozaru obligātai dalībai transatlantiskos iepirkuma konkursos gadījumos, kad tās vēlas iegādāties preces un pakalpojumus, – tas ir efektīvs veids, kā privatizēt sabiedriskos pakalpojumus, pakāpeniski tos nododot komerciāliem pakalpojumu sniedzējiem. ASV lobiju grupas, piemēram, Alianse veselības aprūpes nozares konkurētspējas nodrošināšanai (*AHC*), un ASV valdība *TTIP* nolīgumā vēlas krasi pazemināt transatlantisko iepirkuma procedūru sliekšņus.

9. **Gan *CETA*, gan *TTIP* draud liberalizēt veselības un sociālās aprūpes pakalpojumus, apgrūtinot jaunu noteikumu pieņemšanu šajā jomā.** Apvienotās Karalistes *TTIP* pakalpojumu piedāvājumā ir skaidri iekļauti stacionārās aprūpes pakalpojumi. *CETA* tekstā un jaunākajos *TTIP* projektos vismaz 11 ES dalībvalstis ir apņēmušās liberalizēt ilgtermiņa aprūpes pakalpojumus, piemēram, veco ļaužu

aprūpi iestādēs (Beļģija, Kipra, Dānija, Francija, Vācija, Grieķija, Īrija, Itālija, Portugāle, Spānija un Apvienotā Karaliste). Tas varētu radīt šķēršļus pasākumiem ar mērķi aizsargāt ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu nozari pret finanšu investoru aktīvu izpārdošanas stratēģijām, piemēram, pret tādu rīcību, kas noveda pie *Southern Cross* sabrukuma Apvienotajā Karalistē.

10. **ES *TTIP* teksta jaunākajā versijā ir krasi ierobežota universālā pakalpojuma saistību izmantošana un publisko pasta operatoru konkurence,** atspoguļojot tādu lielu kurjerpasta pakalpojumu uzņēmumu kā *UPS* un *FedEx* intereses. Ikdienas pasta piegāde uz attāliem rajoniem bez papildu maksas ir universālais pakalpojums, kura mērķis ir garantēt pamatpakalpojumu vispārēju pieejamību par pieņemamu cenu.

11. ***TTIP* un *CETA* draud ierobežot komunālo pakalpojumu sniedzēju tiesības brīvi ražot un izplatīt enerģiju, ievērojot sabiedrības intereses**, piemēram, atbalstot atjaunojamo energoresursu izmantošanu, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām. Tikai dažas ES dalībvalstis tirdzniecības nolīgumos ir nepārprotami paturējušas tiesības pieņemt konkrētus pasākumus attiecībā uz elektroenerģijas ražošanu (vienīgi Beļģija, Portugāle un Slovākija) un vietējiem enerģijas sadales tīkliem (tostarp Beļģija, Bulgārija, Ungārija un Slovākija).

12. **ASV ar interesi vēro *TTIP* paredzēto izglītības pakalpojumu tirgus atvēršanu,** sākot ar vadības apmācību un valodu kursiem un beidzot ar augstskolu iestājpārbaudījumiem. ASV izglītības uzņēmumi, kas darbojas Eiropas tirgū, piemēram, *Laureate Education*, *The Apollo Group* un *The Kaplan Group,* varētu būt tādi paši ieguvēji kā Vācijas mediju konglomerāts *Bertelsmann*, kas nesen iegādājās ASV bāzētā tiešsaistes izglītības pakalpojumu sniedzēja *Udacity* akcijas. Eiropas Komisija ir aicinājusi ES dalībvalstis ievērot "potenciālu elastīgumu" attiecībā uz ASV lūgumu par izglītības pakalpojumiem.

13. **ASV filmu industrija vēlas, lai ar *TTIP* tiktu atceltas Eiropas satura kvotas un citas vietējās filmu industrijas atbalsta programmas** (piemēram, Polijā, Francijā, Spānijā un Itālijā). Tāpēc tādas lobiju grupas kā Amerikas Kinofilmu asociācija (*MPPA*) un ASV valdība ir iebildušas pret audiovizuālo pakalpojumu izslēgšanu no ES *TTIP* sarunu pilnvarām, par ko iestājās Francijas valdība. Pašlaik tās cenšas izņēmumu pēc iespējas ierobežot, piemēram, izslēdzot apraidi no audiovizuālo pakalpojumu koncepcijas, un šķiet, ka tas notiek ar tādu ES nozares grupu kā *BusinessEurope* un Eiropas Komisijas atbalstu.

14. **Finanšu investori, piemēram, *BlackRock*, kas darbojas Eiropas sabiedrisko pakalpojumu nozarē, varētu izmantot *TTIP* un *CETA* noteikumus par finanšu pakalpojumiem un investoru aizsardzību, lai aizstāvētu savas intereses pret "apgrūtinošiem" noteikumiem**, piemēram, par darba apstākļu uzlabošanu ilgtermiņa aprūpes jomā. Tādas lobiju grupas kā *TheCityUK*, kas pārstāv Apvienotajā Karalistē bāzētos finanšu pakalpojumu uzņēmumus, aktīvi iestājas par "visaptverošu" *TTIP*, kuram "būtu jāaptver visi transatlantiskās ekonomikas aspekti".

15. **ASV pakalpojumu uzņēmumi cenšas panākt, lai *TTIP* risinātu arī "tirdzniecības šķēršļu" problēmu, piemēram, pievērstos darba tiesību aktiem.** Piemēram, ASV uzņēmums *Home Instead*, vadošs senioru mājas aprūpes pakalpojumu sniedzējs, kam ir franšīzes vairākās ES dalībvalstīs, vēlas, lai *TTIP* pievērstos "neelastīgiem darba tiesību aktiem", saskaņā ar kuriem uzņēmumam jāpiedāvā saviem nepilna laika darbiniekiem "dažādi pabalsti, tostarp apmaksāti atvaļinājumi", bet tas, pēc uzņēmuma domām, "nevajadzīgi paaugstina mājas aprūpes izmaksas".

Tādi tirdzniecības nolīgumi kā *TTIP* un *CETA* apdraud ne vien mūsu tiesības uz pamatpakalpojumiem, bet arī iespējas pārvaldīt dažādus pakalpojumus tā, lai tie sniegtu labumu sabiedrībai kopumā. Ja ļausim tirdzniecības sarunām ritēt savu gaitu, gala rezultātā mums būs liegta iespēja īstenot lēmumus visas sabiedrības labā.

Viens no pasākumiem, kas ļautu efektīvi aizsargāt sabiedriskos pakalpojumus pret lielās komercijas uzbrukumu, būtu pilnīga un viennozīmīga visu sabiedrisko pakalpojumu izslēgšana no visiem ES tirdzniecības nolīgumiem un sarunām. Ar pakalpojumu izslēgšanu, protams, būtu par maz, lai likvidētu visus pārējos *CETA* un *TTIP* radītos apdraudējumus, jo arī daudzi citi šo nolīgumu noteikumi pakļauj riskam demokrātiju un iedzīvotāju labklājību. Kamēr *TTIP* un *CETA* nenodrošina iespēju piemērot regulējumu sabiedrības interesēs, tie ir jānoraida.

Publicētāji: *Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs* (***AITEC***), Eiropas Uzņēmumu observatorija (***CEO***), Eiropas Sabiedrisko pakalpojumu arodbiedrību federācija (*EPSU*), Instytut Globalnej Odpowiedzialności (***IGO***), Transnacionālais institūts (*TNI*), Vīnes darba palāta (*AK Vienna*) un *War on Want*

Amsterdam / Brisele / Londona / Parīze / Vīne / Varšava, 2015. gada oktobris

